

2005 - פרשת דרגותיו של אלוף (בדימוס) יצחק מרדכי

מאת :

קצינת-משפטים ישראל רייס, עוזרת ראשת מדור הדין המשמעתי והחנינות, בית-הספר למשפט צבאי

סא"ל יותם הר-ציון, מפקד בית-הספר למשפט צבאי

בשנת 2005 תם ההליך הפלילי בעניינו של אלוף (בדימוס) יצחק מרדכי, במסגרתו הוא הורשע בערכאות אזרחיות בעבירות שעניינן מעשים מגונים. בגין עבירות אלו הוא נידון ל-18 חודשי מאסר על תנאי. בעקבות ההליך הפלילי, הגיש הפרקליט הצבאי הראשי דאז, אלוף (במיל') אביחי מנדלבלויט, בקשה לפי ס' 533 לחוק השיפוט הצבאי, התשט"ו-1955, למינוי ועדה לבחינת אפשרות הפגיעה בדרגותיו של אלוף (בדימוס) מרדכי, לנוכח הרשעתו בעבירות שיש עמן קלון לכאורה. הוועדה דחתה את בקשת הפצ"ר להוריד את דרגתו של אלוף (בדימוס) מרדכי, ובעקבות כך הגישה הפרקליטות הצבאית, ערעור על החלטת הוועדה, שבהמשך נמחק בשים לב להמלצת בית-הדין הצבאי לערעורים.

רקע עובדתי

אלוף (בדימוס) יצחק מרדכי, שירת בצה"ל שירות צבאי בן עשרות שנים בשורה ארוכה של תפקידים. הוא מוכר כ"אלוף שלושת הפיקודים" בגין העובדה שפיקד על כל הפיקודים המרחביים בצה"ל. כמו כן, הוענק לאלוף (בדימוס) מרדכי "עיטור העוז" על פעולותיו במלחמת יום הכיפורים. לאחר שירותו הצבאי הוא כיהן כשר הביטחון ושר התחבורה.

בשנת 2000 הוגש כנגד אלוף (בדימוס) מרדכי מספר תלונות במשטרה בגין הטרדה מינית ומעשים מגונים, שהביאו לפתיחה בחקירה ולהגשת כתב אישום נגדו. ההליך הפלילי נמשך מספר שנים בערכאות שונות, והסתיים בשנת 2005 בהרשעתו בשני פרטי אישום – מעשה מגונה בנסיבות מחמירות כלפי קצינה בדרגת סגן, שהייתה מזכירתו האישית בהיותו מפקד פיקוד הצפון, ומעשה מגונה כלפי פעילת מפלגתו בעת שכיהן כשר הביטחון. בגין מעשים אלו נגזר דינו ל-18 חודשי מאסר על תנאי, למשך שלוש שנים.

ההליך המשפטי

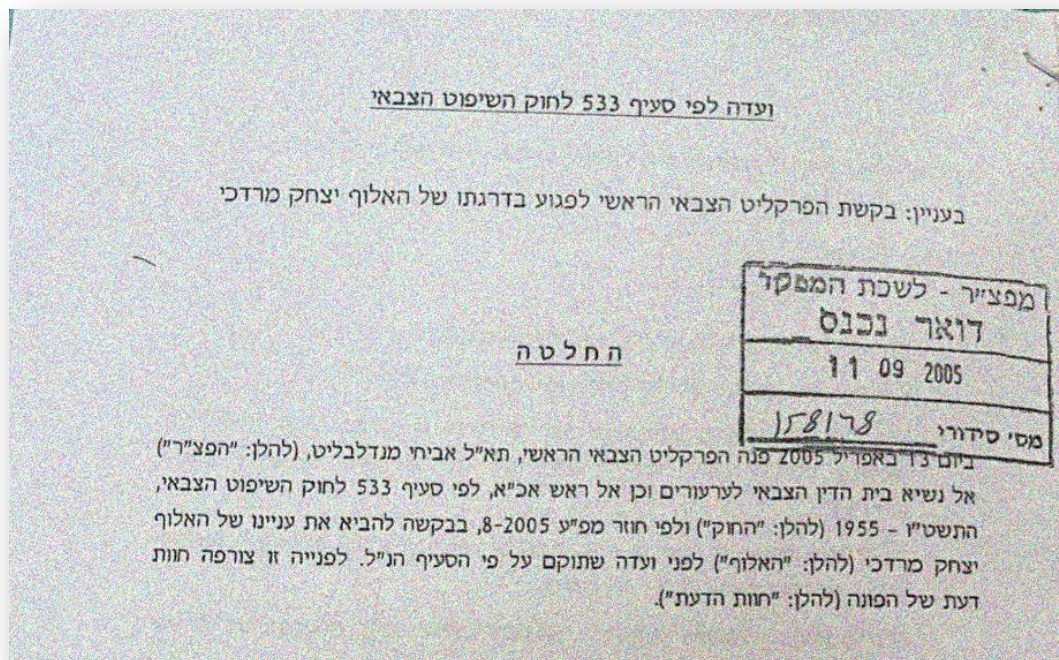
ביום 13 באפריל 2005, פנה הפרקליט הצבאי הראשי דאז, אלוף (במיל') אביחי מנדלבלויט (הפצ"ר) אל נשיא בית הדין הצבאי לערעורים, בבקשה לכונן ועדה מכוח סעיף 533 לחוק השיפוט הצבאי, התשט"ו-1955 (החש"ץ), על מנת שתדון בהורדת דרגותיו של אלוף (בדימוס) מרדכי. פנייה זו של הפצ"ר הייתה הפנייה הראשונה מכוח הסעיף בנוסחו החדש לאחר שתוקן בשנת 2004.

התיקון העביר את סמכות ההורדה בדרגה, בעניינם של אנשים שהורשעו בעבירה שיש עימן קלון על-ידי ערכאות שונות – למעט בית-דין צבאי – מידי הרמטכ"ל, באישור שר הביטחון, לידיה של ועדה, שבראשה ישב שופט בדימוס שהוא אלוף-משנה לפחות וכן חברים נוספים שדרגתם לפחות כדרגת האדם הבא לפניהם. העברת ההליך לוועדה, לה אופי שיפוטי, נעשתה, בהתאם לדברי ההסבר בהצעת החוק, לאור חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו וכן לאור חשיבות הדרגות והיותן חלק מכבוד האדם הנושא אותן.

הוועדה הוקמה וכחברים בה מונו ד"ר אליהו וינוגרד ז"ל ששימש כיו"ר הוועדה, אביעזר יערי ויוסף תל-רז. בחוות הדעת שהוגשה לוועדה, פירט הפצ"ר את הקלון שבק בעבירות בהן הורשע אלוף (בדימוס) מרדכי ואת הנסיבות לחומרה בפרשה זו, בה היה כדי להצדיק פגיעה ממשית בדרגת אלוף (בדימוס) מרדכי, כגון רוס מעמדו ורף ההתנהגות המצופה מקצין רס-דרג וכן הפגיעה באמון הציבור בצבא ובתדמיתו כתוצאה ממעשיו. אלוף (בדימוס) מרדכי יוצג ע"י עורכי הדין משה שחל, רם כספי ונבות תל צור.

לאחר ששמעה את טענות הצדדים, החליטה הוועדה ביום 9 בספטמבר 2005 שלא לפגוע בדרגותיו של אלוף (בדימוס) מרדכי. הוועדה קבעה כי בעבירות בהן הורשע אלוף (בדימוס) מרדכי אכן דבק קלון. עם זאת, הוועדה דחתה את עמדת הפצ"ר בנוגע לסעיף 533 לחש"פ, לפיה תכליתו של הסעיף לשמור על טוהר המידות בצבא, אמון הציבור בצבא ותדמיתו. לעמדת הוועדה, תכלית הסעיף היא להשוות את עניינו של אדם שהורשע בערכאות אזרחיות לאדם שהורשע בערכאות צבאיות, אשר סוגית הורדת דרגותיו נדונה במסגרת מתן גזר-הדין.

הוועדה שקלה את משמעות הפגיעה בדרגותיו של אלוף (בדימוס) מרדכי, אשר כוללת אף את ההיסטוריה הצבאית וההערכה לה זכה, את חלוף הזמן מאז ביצוע העבירות בהן הורשע ואת הפגיעה שכבר נגרמה לו מבחינה ציבורית, חברתית, משפחתית וכלכלית. בשורה התחתונה, סברה הוועדה כי הפגיעה בדרגותיו של אלוף (בדימוס) מרדכי אינה מידתית, נוכח היותן חלק מכבוד האדם, ולכן אינו ראוייה בנסיבות העניין.

קטע מתוך החלטת הוועדה לפי סעיף 533 לחוק השיפוט הצבאי (ארכיון צה"ל)

הערעור על החלטת הוועדה

בעקבות החלטת הוועדה, הגישה הפרקליטות הצבאית ערעור לבית-הדין הצבאי לערעורים, באמצעות התובע הצבאי הראשי (התצ"ר). בערעור הדגיש התצ"ר פעם נוספת את הפגיעה בטוהר המידות ובאמון הציבור בצבא, כתוצאה מביצוע עבירות חמורות, דוגמת אלו בהן הורשע אלוף (בדימוס) מרדכי, דווקא כאשר הן נגרמות על ידי נושא דרגה בכירה. כמו כן טען התצ"ר כי התביעה אינה מתנגדת לתכלית הפונקציונאלית שהוצעה על ידי הוועדה לסעיף 533 לחש"ץ, אולם זו אינה יכולה לעמוד לבדה, שכן היא אינה מתייחסת לתכלית המהותית של הסעיף.

כלומר, התביעה הצבאית טענה שהתכלית הפונקציונאלית אינה עונה על השאלה – מדוע עלה הצורך מלכתחילה לשקול את הורדתו בדרגה של אדם שהורשע בעבירה שיש עימה קלון, וביקשה מבית הדין הצבאי לערעורים לקבוע, כי התשובה נעוצה בחומרת הפגיעה בטוהר המידות ובאמון הציבור בצבא.

עורכי דינו של אלוף (בדימוס) מרדכי ביקשו לדחות את הערעור ולהותיר את החלטת הוועדה על כנה. מעבר לציון תרומתו רבת השנים של אלוף (בדימוס) מרדכי לביטחון המדינה, טענו עורכי הדין כי אין להחיל על עניינו של אלוף (בדימוס) מרדכי את הוראות תיקונו החדש של סעיף 533 לחש"ץ, רטרואקטיבית; זאת מכיוון שהוא הורשע בדין טרם מועד כניסתו של התיקון לתוקף. כמו כן עורכי דינו טענו, כי תיקון החקיקה האמור היה פרסונאלי ובלתי-מידתי.

דברי הסבר	
<p>סעיף 533 לחוק השיפוט הצבאי, התשס"ז-1955 (להלן – החוק), קובע לאמור:</p> <p>"שליטת דרגה עקב חוב בבות משפט</p> <p>533. אדם שנחייב על ידי בית משפט או בית דין אחר בעבירה שיש בה משום קלון, והוא בעל דרגה, בין אם הוא משרת בצבא ובין אם לאו, רשאי רומטכיל באישור שר הביטחון, לשלול ממנו את דרגתו."</p> <p>חוקיסוד: כבוד האדם וחירותו. מעגן את זכות האדם לכבוד כובות יסוד. בשל היותה של זכותו של אדם לשאת דרגה צבאית שאותה השיג בעמל רב זכות הקשורה לכבודו כאדם אשר פגיעה בה היא פגיעה בכבודו, ראוי כי ההליך בדבר בחינת פגיעה בזכות האמורה לא יהיה הליך מינהלי, אלא הליך הנושא אופי שיפוטי.</p> <p>לפיכך מוצע להחליף את סעיף 533 לחוק ולקבוע: כי הסמכות להורדה בדרגה של אדם שהורשע בעבירה</p>	<p>שיש עמה קלון, תהיה בידי ועדה בראשות שופט כרימוס הנושא דרגת קצונה בכירה של אלוף משנה לפחות (להלן – הוועדה), וכן לקבוע זכות ערעור על החלטת הוועדה לפני בית הדין הצבאי לערעורים.</p> <p>על פי ההסדר המוצע, תהיה הוועדה רשאית להוריד מדרגתו, בדרגה אחת או יותר, אדם הנושא דרגת רב סמל ראשון ומעלה שהורשע בעבירה שיש עמה קלון, ולקבוע את הדרגה שאליה יורד, זאת, בשל האינטרס הציבורי שאדם שהורשע בעבירה כאמור לא יישא בדרגה צבאית משמעותית. יצוין כי גם היום לפי הפרשנות הניתנת לסעיף 533 לחוק, בין השאר לאור חוקיסוד: כבוד האדם וחירותו, ניתן לפי הסעיף האמור גם להוריד אדם בדרגה ולא בהכרח לשלול אותה ממנו באופן מוחלט.</p> <p>עוד מוצע לקבוע, כי לא יהיה חבר הוועדה מי שדרגתו נמוכה מדרגת הנידון, וזאת בדומה להוראת סעיף 218 לחוק לענין דרגות השופטים בבתי הדין הצבאיים (לסעיף קטן (ב) המוצע).</p>

דברי הסבר מתוך הצעת החוק לתיקון סעיף 533 לחוק השיפוט הצבאי (אתר הכנסת)

ביום 16 ביוני 2006 התקיים הדיון בערעור בבית הדין הצבאי לערעורים, בהרכב שבו ישב מותב ובו שלושה שופטים בדרגת אלוף: אלוף יעקב טירקל, ששימש כאב בית הדין, אלוף (במיל') שי יניב ואלוף דבורה ברלינר.

לאחר שמיעת טענות הצדדים ובשים לב להמלצת בית-הדין הצבאי לערעורים, שסבר כי ראוי לנהוג במקרה זה לפני משורת הדין, חזרה בה התביעה הצבאית מהערעור. עם זאת, בית הדין הצבאי לערעורים קיבל בפועל את עמדת התביעה הצבאית העקרונית ביחס לתכלית ס' 533 לחש"ץ, וקבע כי אמנם תכליתו שמירה על טוהר המידות, אמון הציבור בצבא וכפועל יוצא אף הגנה על שלומם וכבודם של חיילות וחיילי צה"ל.

חשיבות הפרשה

ההליך המשפטי בעניינו של אלוף (בדימוס) מרדכי הבהיר את תכליתו של סעיף 533 לחש"ץ. על אף תוצאות ההליך הקונקרטי, הבהיר בית-הדין הצבאי לערעורים כי החלטתו והמלצתו נובעות אך ורק מכך שביקש לנהוג לפני משורת הדין, במקרה זה.

הפרשה המחישה את השיקולים כבדי-המשקל שיש לבחון במקרים אלו: מן הצד האחד תרומתם המהותית של קצינים בכירים, דוגמת אלוף (בדימוס) מרדכי, לביטחון המדינה והיות הדרגות חלק מכבוד האדם שלהם, ומן הצד השני מכלול הערכים שמסמלות הדרגות – ותכליתו המרכזית של סעיף 533, לשמור על טוהר המידות, אמון הציבור והגנה על כבודם של חיילות וחיילי צה"ל.

כמו-כן, הפרשה המחישה את חשיבות התמודדותה של מערכת אכיפת-הדין בצה"ל עם עבירות שעניין פגיעה על רקע מיני, אף אם מבצען הוא קצין רס-דרג שהשתחרר זה מכבר משירותו הצבאי.

עוד נציין, כי במסגרת ההליך הוענקה לראשונה בצה"ל דרגת אלוף לאישה – השופטת (בדימוס) דבורה ברלינר, לה הוענקו דרגות ייצוג, כך שתוכל לשבת בחברה במושב הערער, שדן בעניינו של קצין בדרגת אלוף. זאת, בשים לב להוראות חוק השיפוט הצבאי לפיהן דרגות השופטים לא תפחתנה מדרגותיו של מי שעומד בפניהם.

מדוע בחרנו בנושא?

כמפקד בית הספר למשפט צבאי, יחידת ההכשרה המשפטית של הפרקליטות הצבאית, וכקצינה בבית הספר למשפט צבאי, אנו עוסקים רבות בדמותו של הקצין בצה"ל בכלל ובדמות הקצין המשפטן בפרט. דמות זו חייבת לשמש דוגמה אישית ולהקפיד קלה כחומרה על קיום חוקי מדינת ישראל, הוראות הצבא וערכי צה"ל. בראייתנו, רום דרגתו של אדם, בכיר ככל שיהיה, מחייב את הנושא בהן בחובות מוגברות בכל דרכיו.

פרשת הדרגות של אלוף (בדימוס) מרדכי מרתקת, משום שהיא מדגימה היטב את אחת הדילמות המרכזיות בקשר לטיפול בעניינם של קצינים בכירים, ואת המתחים בין השיקולים השונים שיש לשקול לגביהם. כמו כן, מעניין לעיין מחדש בפרשה זו על רקע העיסוק הציבורי, התקשורתי והמשפטי במאבק בתופעות של פגיעה על רקע מיני בשנים אחרונות.

להרחבה בנושא, ראו את המקורות הבאים:

- הצעת חוק השיפוט הצבאי (תיקון מס' 47) (הורדה מדרגה עקב חיוב בבית המשפט) התשס"ד-2003;
- החלטת הוועדה לפי סעיף 533 לחוק השיפוט הצבאי מיום 9 בספטמבר 2005;
- ע 118-05 **התובע הצבאי נ' יצחק מרדכי**;
- "השופטת דבורה ברלינר תקבל דרגת אלוף", **אתר ערוץ 7** (16 בפברואר 2006) (קישור: <https://www.inn.co.il/news/139842>).